

GAZİANTEP ÇEVRESİNDE PALEOLİTİK BULUNTULAR

REFAKAT ÇİNER

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi
Paleoantropoloji Asistanı

Güney-Doğu Anadolu'da ilk buluntular :

1894 Tarihinde Urfa yakınında Birecik'te İ. E. Gautier'in bulduğu Aşöleen (Acheulean) tip elbaltasının benzerlerine Arne, 1907 de Nizip ile Carabulus arasında tesadüf etmiştir. 1925 Yılında Fırat'ın 30 metrelik bir sekisinde Paleolitik elbaltaları bulan E. Passemard'dan sonra , 1927 de Prof. E. Pittard, Adıyaman yakınlarında Lövalvazo-Musterien (Levalloiso-Mousterian) diye guruplandırılan bazı çakmaktaşı aletleri toplamıştır ¹.

Son zamanlarda hepsi de tebeşirli kalker-marn fasiesi halinde gelişmiş olan Eosen, Oligosen ve Deniz Mioseni tabakalarını ihtiva eden Gaziantep çevresinde de ilk araştırmayı 1938 yılında Dr. Muine Atasayan ² yapmış ve Clactonian tipinde aletler bulmuştur.

1945' te İstanbul Teknik Üniversitesi Jeoloji Asistanı Kemal Erguvanlı ³, Gaziantep'in Metmenge köyünde iki adet Chellean-Acheulean'c ve kendisine göre daha büyük bir ihtimalle Chellean'e ait elbaltası ve Sam köyünde de silex yonga aletler toplamıştır,

1946' da Dr. İ. Kılıç Kökten ve Dr. Enver Bostancı, Dülük'te yaptıkları araştırmada, o zamana kadar ele geçmiş taş baltalardan daha büyük ve tipik elbaltaları ve büyük çapta yongalarla keza Metmenge köyünde baltalar toplamışlardır ⁴.

1954'te Dr. Enver Bostancı bu çevrede tekrar araştırmalar yapmıştır. Bu buluntuları kendisi ileride neşredeceği için bu kadarcık bahsetmekle iktifa ediyorum.

Ben de 1950 senesi yaz mevsiminde Gaziantep'in içinde ve çevresindeki birkaç köyde yaptığım araştırmalar neticesinde Paleolitiğin muhtelif (epoque) devirlerine ait, çeşili teknik gösteren 286 alet buldum.

¹ Bak: Ş. A. Kansu: Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Etiyokuşu Hafriyatı Raporu (1937), Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, V. Seri No: 3.

² Bak: Dr. Muine Atasayan: 1938 yılında Gaziantep köylerinde Dülük civarında bulunan Paleolitik tip çakmaktaşı aletleri üzerine bir not; Türk Antropoloji Mecmuası, S. 314-315.

³ Bak: Kemal Erguvanlı: Belleten, Sayı: 39, S. 375-378 resim 1, 2, 3, 4, 5, 6.

⁴ Bak: Dr. Kılıç Kökten: Bazı Prehistorik istasyonlar hakkında yeni gözlemler; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi cilt, V, sayı. 2 de ayrı basım S. 234-235.

Bu araştırma esnasında; Topraklık, Kayaönü, Değirmişem mevkilerini Oğuzeli ilçesi, Beylerbeyi, Dülük, Zıramba, Akçahüyük, Yenice, Haral, Harnıba, Karaburun ve Tilbaşar köylerini taradım. (Buluntu yerleri için bak: Harita)

Şimdi buralarda bulduğum aletleri, kültürlerine ve tiplerine göre eskiden yeniye doğru inceleyelim :

CHELLEAN :

Bir tanesi Gaziantep'in kuzey-batısında Kayaönü mevkiinde bağlar arasında, üç tanesi Dülük, bir tanesi Oğuzeli'nde olmak üzere bulduğum 5 elbaltasının uzunlukları (105-176) mm., genişlikleri (54-71) mm., yükseklikleri (48-51) mm. arasında değişmektedir. Bunlardan ikisi süt rengi, diğerleri açık veya koyu bej renkli silexten yapılmış olup, iki yüzleri işlenmiş (biface) birer el-baltası (coup de poing) dır. Alt tarafları geniş uca doğru sivrilmiştir. Üst yüzlerinde yüksek orta çizginin iki tarafından oldukça büyük yongalar koparılmıştır. Koparılan yongaların yerleri eski keskinliğini kaybetmiş, aşınmış vaziyettedir. Baltalardan birinde üst yüzün, sağ alt tarafında işlenmemiş bir kısım olup, bu ham yüz, arka yüzün sol alt tarafında da biraz devam etmektedir.

ACHEULEAN:

Sekiz tanesi Değirmişem mevkiinde bağlar arasında, bir tanesi Gaziantep'in 7,5 Km. kuzeyinde bulunan Beylerbeyi köyü ile Dülük arasındaki 5 Km. lik ham yol etrafında sürülmüş tarlalarda, bir tanesi Gaziantep'in 15 Km. güney-doğusundaki Oğuzeli ilçesinde, iki tanesi de şehrin 22 Km. güney-doğusunda bulunan Zıramba köyünde olmak üzere bulduğum 12 alette uzunluk (95-124) mm., genişlik (52-67)mm., yükseklik (38-94) mm. arasında değişmektedir. Umumiyetle bejle kahverengi arası bir renk arzeden çakmaktaşıdan yapılmışlardır; bademle oval arası veya oval şekiller gösteren bu aletler, iki yüzü işlenmiş (biface) birer elbaltası (coup de poing) dır. Aletlerin her iki yüzünden de kenarlara doğru koparılan büyük yongaların koptukları yerlerdeki hatlar eski keskinliklerini kaybetmişlerdir. Fakat yandan bakınca, aletletin kenarlarında Aşölleen'in bir karakteristiği olan (S) harfini andıran keskin zikzaklar kolayca görülmektedir. Değirmişemde bulduklarımın birinin her iki yüzünde işlenmemiş birer kısım bulunmakta olup, düz bir satıh üzerine oturtulmak istendiği zaman, üst tarafa nazaran daha genişçe olan alt tarafı kalkık vaziyette durmaktadır

MICOQUIENNE :

Gaziantep'in Topraklık mevkiinde ve Dülük'te bulduğum iki elbaltasının uzunlukları (54-128) mm., genişlikleri (58-83) mm., yükseklikleri (27-37)mm. arasında değişmektedir. Turuncu ile sarı renk arasında çakmaktaşıdan yapılmış, alt tarafları geniş olup uca doğru hayli incelmeye uğramış olan Mikok

tipindeki bu baltalar iki yüzü işlenmiş (biface) tirler. Birinin üzerinde yer yer kalker konkresyonları başlangıcı görülmektedir. Diğerinin bir yüzünün alt kısmında bir parçacık ham yüz vardır.

CLACTONIENNE:

Klaktoniyen olarak ayırdığım 19 (eclat) yonganın iki tanesini Gaziantep'in Topraklık mevkiinde, 17 tanesini de Dülük'te buldum. Bu yongalarda uzunluk (84-160)mm., genişlik (50-80)mm., yükseklik (16-41)mm. arasında değişmektedir. Bunların ekserisinde renk, kahverengine yakın bej, bir tanesinde ise koyu kırmızıdır. Bunların üzerinde vurma yüzü (plan de frappe), vurma yumrusu (bulbe de percussion) ve kopma yüzü mükemmel görülmektedir. Rötüşler kabadır. Aletlerin üst yüzleri ortaya yakın yerde âzami yükseklik göstermektedir.

LEVALLOISIENNE:

Lövalvaziyen teknik gösteren 15 aletin on tanesini Topraklıkta, üçünü Dülük, iki tanesini de Zıramba'da buldum. Uzunlukları (50-103)mm., genişlikleri (57-81)mm. ve yükseklikleri (13-21)mm. arasında değişen bu (eclat) yonga veya büyük lamlarda vurma yüzü (plan de frappe), vurma yumrusu (bulbe de percussion) mevcut olup; hepsi de çakmaktaşıdan yapılmıştır. Bunlardan bir tanesinin yüzü biraz patinalıdır. İki tanesinin de alt kısmında (pedocul) e benzeyen bir tutma yeri başlangıcı vardır.

LEVALLOISO-MOUSTERIAN :

Lövalvazo-Musteriyen diye ayırdığım 109 aletin 72' sini Topraklık mevkiinde satıhtan 30 Cm. derinde, iki tanesini Dülük, 25 tanesini Zıramba, dördünü Oğuzeli, iki tanesini Akçahüyük, üçünü Tilbaşar ve bir tanesini de Yenice'de buldum. Bunlarda uzunluk (33-65)mm., genişlik (13-31) mm. yükseklik (9-12)mm. arasında değişmektedir. Hepsi de çakmaktaşıdan yapılmış olup, renk bej-kahverengi veya gri-bej dir. Bir taraftarı Lövalvaziyen tekniğini gösteren bu aletler, diğer taraftan da Musteriyen endüstri karakterlerini göstermektedirler. Ekseriyetle bir yüzleri, iki tanesinin de iki yüzü işlenmiş olan bu aletlerde, vurma yumrusu (bulbe de percussion) açıkça görülmektedir. Çoğunun üzerinde çift veya saban izleri bulunan aletlerin ;

11	tanesi	Uç (Point)
32	-	Kazıyıcı (Racloir)
28	-	Delici (Perçoir)
28	-	Kazıyıcı (Gratoir-racloir)
9	-	Kurs (Disque) tur.

AURIGNACIAN :

Bu guruba ayırdığım 101 adet lâm'dan 49 tanesini Topraklık'ta, 42' sini Zıramba, üçünü Akçahüyük, dördünü Tilbaşar, bir tanesini Haral,

bir tanesini Harnıba bir tanesini de Karaburun köylerinde buldum. Hepsi de çakmaktaşıdan yapılmış olan aletlerde renkler, bej, kahverengi veya gridir. Bunlarda uzunluk (22-79)mm.,genişlik (16-28)mm., yükseklik (6-12)mm arasında değişmektedir. Bunlarda bazılarının bir, bazılarının iki kenarında çok ince rötüşler vardır; böylece kenarlar keskinleşmiş ve bıçak halini almıştır. Bu aletlerden ;

59	tanesi	Lâm kazıyıcı (Raclair)
3	"	Lâm bıçak
32	"	Scraper
7		Keel-sheped scraper'dir.

MESOLITIQUE :

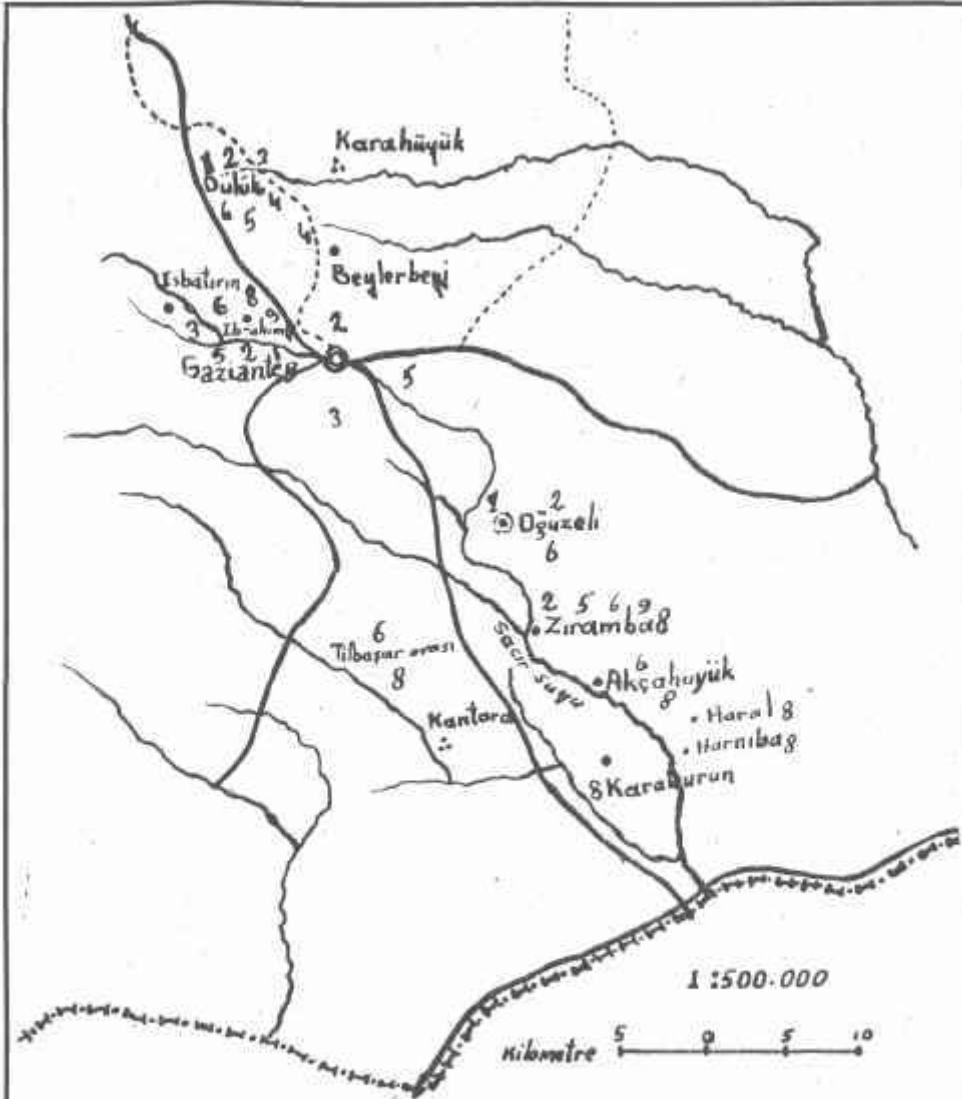
Üç tanesini Topraklık, 20 tanesini de Zıramba'da bulduğum 23 mikrbilit'de çakmaktaşıdan yapılmış ve çok ince işlenmiş küçük aletciklerdir. Bunların Mesolitik'e ait olduklarını az bir ihtimalle söyleyebilirim.

Hulâsa, diyebilirim ki; satıhta toplanmış olmakla beraber ALt, Orta ve Üst Paleolitik'in (Solutreen ve Magdalenien hariç), bütün (epoque) devirlerini karakterize eden bu aletler, tipoloji bakımından şimdiye kadar Anadolu'da bulunmuş olan mezkûr devirlere air aletlerle aynı oldukları gibi, Kuzey-Afrika, Suriye ve Filistin'de tesadüf edilen tiplerle de uygunluk göstermektedir.

Berberlerinde ne fosil insan, ne omurgalı hayvan kemikleri veya glasiyetlerin bırakmış olduğu morenlere rastlayamadığım için jeolojik yaşlarını tayin edemediğim bu aletler, buralarda, oturdukları yerdeki yerli malzemenin istifade etmesini bilmiş ve Paleolitik kültüre sahip olan insanların yaşamış olduklarını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Nihayet, 1956 yılında Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek'in ⁵ Dr. Enver Bostancı ile birlikte Gaziantep'in güney-batısında Hatay'da Samandığı'nda yaptıkları kazıda buldukları; Orta-Paleolitik (Levalloiso-Mousterian) ve Üst Paleolitik (Aurignacian) aletler bize, Gaziantep'te yapılacak araştırmalarda, saydığımız kültürlerin tabakalar arasında da bulunacağına ümit vermektedir.

⁵ Bak: Şenyürek (M.) Prof. Dr. ve Dr. Enver Bostancı, ANATOLIA, The Excavation of A Cave Near The Village Of Mağracık in The Vilayet of Hatay, 1956. I.

1 Chelleen	5 Levalloisian	~~~~ Sacir Suyu
2 Acheulleen	6 Levalloiso-Mousterian	==== Şose
3 Micoquienne	8 Aurignacian	----- Ham yol
4 Clactonienne	9 Mesolithique (?)	